

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԱՎԵՏԻՔ ՀՈՎԱԿԻՄԻ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՓՈՔՐ ԵՎ ՄԻՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ԱՐԴԻ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐՆ ՈՒ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

ՄԵՂՄԱԳԻՐ

- Ը. 00.02 - «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում»
մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի
հայցման համար

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Երևանի Գլաձոր համալսարանում

Գիտական ղեկավար՝

տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Վարդան Բաբկենի Բոստանջյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Սարգիս Լևոնի Ղանթարջյան
Տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
Գևորգ Ֆերդինանտի Կիրակոսյան

Առաջատար կազմակերպություն՝

Հայաստանի Ազգային Ագրարային համալսարան

Ատենախոսության պաշտպանությունը տեղի կունենա 2017 թ դեկտեմբերի 1-ին ժամը 15:00-ին, Երևանի պետական համալսարանում գործող ՀՀ ԲՈՀ-ի Տնտեսագիտության թիվ 015 մասնագիտական խորհրդի նիստում:

Հասցե՝ 0009, Երևան, Աբովյան 52

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Երևանի պետական համալսարանի գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2017թ. Հոկտեմբերի 29-ին:

015 Մասնագիտական խորհրդի
գիտական քարտուղար,
տեխ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր՝

Արամ Հմայակի Առաքելյան

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Ատենախոսության նպատակը և խնդիրները: Հայաստանի Հանրապետությունում շուկայական բարեփոխումները թևակոխել են վճռական փուլ, որի արդյունքում որոշակի պայմաններ են ստեղծվել մասնավոր սեփականության ինստիտուտի ամբողջական համալիր կայացման ու գործարարության և ձեռնարկատիրության ծավալման համար:

Փոքր և միջին ձեռնարկությունները յուրաքանչյուր երկրի քաղաքական, տնտեսական և սոցիալական կայունության կարևորագույն երաշխիքներից են: Ժամանակակից տնտեսավարման պրակտիկայում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության հետևողական զարգացումը դրսևորվում է որպես շուկայական հարաբերությունների արմատավորման և տնտեսական ու գիտատեխնիկական առաջընթացի հիմնական երաշխիք: Փոքր և միջին բիզնեսի զարգացումն աջակցում է սեփականատերերի քանակի մեծացմանը, տնտեսապես ակտիվ բնակչության բաժնի մեծացմանը և նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը: Այսօր հենց փոքր և միջին բիզնեսը կարող է կատարել այն հնարավոր միջավայրի դերը, որի զարգացման միջոցով ՀՀ տնտեսությունը կգնա դեպի ապագա գլոբալ զարգացում և կստանա իր ուրույն տեղը միջազգային շուկաներում:

Կարևորելով փոքր և միջին ձեռնարկատիրության դերը երկրի տնտեսության հետագա կայուն զարգացման, նոր աշխատատեղերի ստեղծման, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացման, հասարակության միջին խավի ձևավորման, հայրենական արտադրողի շահերի պաշտպանության, գործարար և տնտեսական օրենսդրության հետագա կատարելագործման, միջազգային գործարար համագործակցության զարգացման երկրում սոցիալական-տնտեսական և քաղաքական կայունության ապահովման գործում՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը շարունակական քայլեր է ձեռնարկում ՓՄՁ-ին պետական աջակցության ուղղությամբ, ինչը ներկայումս ՀՀ Կառավարության տնտեսական քաղաքականության ռազմավարական և գերակա ուղղություններից մեկն է:¹

Հատկապես վերջին 10 տարիների ընթացքում ձևավորվել է գործարարության և ձեռնարկատիրության ծավալման բավականին բարենպաստ իրավական դաշտ, ստեղծվել են համապատասխան լիազորված կառավարման մարմիններ, հատկացվում են ֆինանսական միջոցներ ոչ միայն օտարերկրյա ֆինանսական կազմակեր-

¹ Փոքր և միջին ձեռնարկատիրությանը պետական աջակցության 2011թ. ծրագիր /ՀՀ Կառավարության 2011թ. հունվարի 13-ի N 80-Ն որոշում

պությունների կողմից, այլ նաև պետական բյուջեից: Սկսած 2002 թվականից մշակվում և իրականացվում են փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության ծրագրեր, որն իրականացնող հիմնական կառույցը «Հայաստանի փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման ազգային կենտրոն» հիմնադրամն է: Բարեփոխումներ են իրականացվել և շարունակվում են իրականացվել նաև հարկային և մաքսային դաշտում, ինչպես նաև ՓՄՁ սուբյեկտների վարկավորման բնագավառում: Խոսքը, մասնավորապես, վերաբերում է փոքր և միջին գործարարությամբ զբաղվող տնտեսավարող սուբյեկտներին հարկման արտոնյալ դաշտ տեղափոխելուն և սկսնակ գործարարներին արտոնյալ պայմաններով վարկերի տրամադրման գործընթացի նախապատրաստմանը: Վերոնշյալ բարեփոխումների, ինչպես նաև համապատասխան ինստիտուտների ու կառույցների առկայությունը ձևավորել է մի միջավայր, որը նպաստում և աջակցում է ձեռնարկատիրության զարգացմանը:

Կարևորելով փոքր և միջին ձեռնարկատիրության դերը երկրի տնտեսության զարգացման գործում՝ ՀՀ կառավարությունը փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտը համարելով Հայաստանի տնտեսության զարգացման գերակա ուղղություններից մեկը՝ շարունակական քայլեր է ձեռնարկում ոլորտի պետական աջակցության և զարգացման ուղղությամբ:

Արտահանման խրախուսման գործում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության դերի ուսումնասիրությունը շատ արդիական է այսօր՝ ելնելով այն փաստից, որ փոքր և միջին բիզնեսի զարգացումը ընկած է մեր երկրի հետագա տնտեսական զարգացման հիմքում:

Այդուհանդերձ, Հայաստանի Հանրապետությունում գործարարության և ձեռնարկատիրության ծավալման համակարգը ամբողջապես կայացած համարել չի կարելի և շատ հիմնախնդիրներ հրատապ լուծման, իսկ տնտեսական բազմաթիվ խթանները՝ կատարելագործման կարիք ունեն:

ՀՀ-ում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի զարգացման միտումների հետ մեկտեղ ՓՄՁ սուբյեկտները դեռ շարունակում են բախվել մի շարք հիմնախնդիրների, որոնք պայմանավորված են, մասնավորապես, նրանց համար ֆինանսական (վարկային) միջոցների անմատչելիությամբ, գործարար տեղեկատվության, խորհրդատվության տրամադրման ու կադրերի մասնագիտական ուսուցման հարցերում առկա դժվարություններով, ՀՀ մի շարք տարածաշրջաններում փոքր և միջին ձեռնարկատիրությանն աջակցող ենթակառուցվածքների բացակայությամբ և (կամ) դրանց անբավարար գործունեությամբ, գործարարության ծավալման հարկային և վարկային խթանների կատարելագործման անհրաժեշտությամբ, մարզերում գործարարության և ձեռնարկատիրության անհամաչափ զարգացման

հիմնախնդիրների առկայությամբ, սկսնակ գործարարների համար ձեռնարկատիրական գործունեություն ծավալելու հնարավորությունների սահմանափակմամբ, և հատկապես, փոքր և միջին ձեռնարկատիրության սուբյեկտների արտադրանքի՝ շուկաներ առաջնորդման և արտահանման հետ կապված խնդիրներով:

Այդ ամենը պայմանավորում է ՀՀ-ում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության կատարելագործման անհրաժեշտությունը, ինչով էլ պայմանավորված է սույն ատենախոսության արդիականությունը:

Ատենախոսության նպատակը և խնդիրները: Ատենախոսության նպատակը ՀՀ փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման արդի հիմնախնդիրների համակարգային ուսումնասիրության ու վերլուծության հիման վրա ՓՄՁ գործընթացների կատարելագործման հիմնարար ուղիների ու հանձնարարականների մշակումն է: Այդ նպատակի իրականացման համար ատենախոսության հիմքում դրվել են հետևյալ խնդիրները.

- գործարարության և ձեռնարկատիրության ժամանակակից դրսևորումների և մեկնաբանությունների ուսումնասիրություն,
- ՀՀ-ում և միջազգային պրակտիկայում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության կազմակերպման բնորոշ առանձնահատկությունների ուսումնասիրություն,
- ձեռնարկատիրության և մասնավորեցման զարգացման էվոլյուցիայի ուսումնասիրություն,
- ՀՀ-ում փոքր և միջին ձեռնարկատիրությունը բնութագրող հիմնական ցուցանիշների վերլուծություն,
- Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի համեմատական վերլուծություն,
- ՀՀ-ում և միջազգային պրակտիկայում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության կարգավորման կատարելագործման հիմնուղիների բացահայտում,
- Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության արտահանման խրախուսման քաղաքականության բարելավման ուղիների մշակում,
- ՀՀ-ում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ծավալման խթանման հիմնարար ուղղությունների բացահայտում
- ՀՀ փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի կառավարման կատարելագործման արդի գերակայությունների բացահայտում և կառուցակարգերի մշակում:

Ուսումնասիրության առարկան և օբյեկտը: Ուսումնասիրության առարկան ՀՀ փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի գործունեության առանձնահատկությունների ու ոլորտի բարելավման հիմնարար ուղղությունների համակողմանի

վերլուծությունն ու գնահատումն է՝ ՓՄՁ ոլորտի կառավարման արդյունավետության բարձրացման նպատակով:

Ուսումնասիրության օբյեկտը ՀՀ փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտն է:

Ատենախոսության տեսակամեթոդաբանական հիմքը և տեղեկատվական ապահովումը: Հետազոտությունը կատարվել է կառավարման տեսության, ինչպես նաև գործարարությանն ու ձեռնարկատիրությանը վերաբերող հայրենական և արտասահմանյան հեղինակների աշխատությունների և գիտական հոդվածների ուսումնասիրման և համակարգված վերլուծության հիման վրա: Հետազոտության համար անհրաժեշտ տեղեկատվությունը ստացվել է հայրենական և արտասահմանյան մասնագիտական գրականության աղբյուրներից, գործարարության և ձեռնարկատիրական գործունեությունը կարգավորող ՀՀ օրենքներից և ենթաօրենսդրական ակտերից, ՀՀ ազգային վիճակագրության ծառայության, Զարգացման Հայկական գործակալության, Հայաստանի արդյունաբերողների և գործարարների (գործատուների) Միության, Հայաստանի փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման ազգային կենտրոնի, ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության պաշտոնական տեղեկագրերից, ԻՆՏԵՐՆԵՏ տեղեկատվական ցանցից:

Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են տնտեսավիճակագրական, մաթեմատիկական և գրաֆիկական մի շարք մեթոդներ:

Հետազոտության հիմնական գիտական արդյունքները և նորույթը:

Ատենախոսության հիմնական գիտական արդյունքներն ու նորույթը կայանում են հետևյալում:

1. Տրվել է գործարարության և ձեռնարկատիրության նոր մեկնաբանություն՝ ելնելով տնտեսավարման ժամանակակից պրակտիկայից և ՓՄՁ սուբյեկտների գործունեության առանձնահատկություններից, իսկ վերոբերյալ 2 հասկացությունների միջև սահմանագիծը ներկայացնելու նպատակով ներկայացվել է դրանց բնորոշ տարբերիչ առանձնահատկությունները:
2. Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի գործունեության արդյունավետության բարձրացման նպատակով և ՀՀ ՓՄՁ ոլորտի SWOT վերլուծության արդյունքում՝ օգտագործելով ուժեղ կողմերն ու հնարավորությունները՝ մշակվել են ՀՀ-ում փոքր և միջին ձեռնարկատիրական գործունեության արդյունավետության բարձրացման հայեցակարգային և իրավիճակային մոտեցումներ՝ ՀՀ-ում փոքր և միջին ձեռնարկատիրական գործունեության ոլորտի հետագա զարգացման, գործարարների և ձեռնարկատերերի որակավորման աստիճանի բարձրացման, գիտատեխնիկական նվաճումների գործարկման, ինտեգրացիոն գործընթացների

արդյունավետ կառավարման, բնական մրցակցության մակարդակի բարձրացման և փոքր ու միջին ձեռնարկատիրական գործունեության կայուն զարգացման տեսանկյունից:

3. ՀՀ տնտեսական, սոցիալական և քաղաքական զարգացման գործում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի ներուժի լիարժեք օգտագործման, կայուն տնտեսական աճի ապահովման, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացման և ՓՄՁ ոլորտի պետական կարգավորման կատարելագործման նպատակով բացահայտվել են այն միտումներն ու կառուցակարգերը, որոնք կարող են էապես նպաստել ոլորտի հետագա բարգավաճմանը՝ ձեռնարկատիրական գործունեության նկատմամբ վարչակազմակերպական ներգործության թուլացման և տնտեսական ազատության տրամադրման, ձեռնարկատիրական գործունեության օժանդակության բազմատեսակացման, սպառողների իրավունքների և շահերի պաշտպանության համակարգի կատարելագործման, ինչպես նաև գործարարության կորպորատիվ կուլտուրայի և էթիկայի կանոնների պահպանման տեսանկյունից:
4. Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության արտահանման ծավալների ընդլայնման ու խթանման ծրագրի մշակման ու գործարկման նպատակով բացահայտվել են այդ ոլորտում առկա հիմնախնդիրները՝ ՓՄՁ արտահանման ներուժի բացահայտման, արտահանմանը խոչընդոտող վարչարարական և տեխնիկական արգելքների վերացման, արտաքին առևտրի ֆինանսավորման ու ապահովագրման համակարգի կատարելագործման, ՀՀ-ում արտահանման-ներմուծման ապահովագրական բանկի /EximBank/ ստեղծման, արտերկրում ՀՀ առևտրային ներկայացուցչության /կցորդների/ ինստիտուտի ստեղծման անհրաժեշտության տեսանկյունից:
5. Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության արտաքին առևտրի աջակցության և խրախուսման պետական քաղաքականության, ինչպես նաև փոքր և միջին բիզնեսի կողմից արտադրվող ապրանքների արտահանումը խրախուսելու նպատակով նպատակահարմար է ներդնել արտահանման վարկերի համակարգ՝ տարեկան մինչև հինգ տոկոս տոկոսադրույքով՝ հիմնվելով արտահանման մասին պայմանագրի և հաշիվ-ապրանքագրի վրա, ապահովել արտահանման պոտենցիալ ունեցող ապրանքատեսակների սերտիֆիկացումը և գովազդը արտաքին շուկաներում, ինչպես նաև յուրաքանչյուր դիվանագիտական ներկայացուցչության աշխատանքի գնահատման կարևորագույն չափանիշ սահմանել տվյալ տարածաշրջանում կամ երկրում Հայաստանից արտահանման ծավալների ավելացումը, հայկական կազմակերպությունների՝ հատկապես փոքր և միջին ձեռնարկությունների շահերի

պաշտպանությունը, ինչպես նաև տվյալ երկրից դեպի Հայաստան ներդրումների աճը:

Հետազոտության արդյունքների կիրառումը և գործնական նշանակությունը:

Աշխատանքում ընդհանրացված տեսական մեկնաբանումները կարող են կիրառվել փոքր և միջին ձեռնարկատիրական գործունեության հետազոտմանը վերաբերվող ատենախոսություններում ու աշխատություններում: Ատենախոսության մեջ մշակված առաջարկությունները կարող են գործնական միջոց հանդիսանալ ՀՀ ՓՄՁ ոլորտի գործունեության արդյունավետության բարձրացման, ՀՀ տնտեսական, սոցիալական և քաղաքական զարգացման գործում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի ներուժի լիարժեք օգտագործման և ՓՄՁ ոլորտի կառավարման կատարելագործման ուղղությամբ:

Հետազոտության փորձարկումը և հրապարակումները:

Հետազոտության հիմնական դրույթները քննարկվել են Երևանի «Գլաձոր» համալսարանում և Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանում կազմակերպված պրոֆեսորադասախոսական անձնակազմի և ասպիրանտների գիտական նստաշրջաններում: Ատենախոսության հիմնական արդյունքները հրապարակվել են գիտական երեք հոդվածներում:

Ատենախոսության կառուցվածքը:

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից և օգտագործված գրականության ցանկից: Աշխատանքը շարադրված է 152 էջի վրա, ներառյալ գրականության ցանկը:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածությունում հիմնավորվել է թեմայի հրատապությունը և արդիականությունը, ներկայացվել են հետազոտության նպատակը և խնդիրները, օբյեկտը և առարկան, նշվել են տեսական, տեղեկատվական և մեթոդական հիմքերը, ձևավորվել են հիմնական գիտական նորույթները և ստացված արդյունքների գիտագործնական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին՝ « **Գործարարության ու ձեռնարկատիրության դերը տնտեսական համակարգում և դրա տեսամեթոդաբանական արդի հիմնահարցերը**» գլխում ուսումնասիրվել են գործարարության և ձեռնարկատիրության ժամանակակից դրսևորումներն ու մեկնաբանությունները, ինչպես նաև փոքր և միջին ձեռնարկատիրության բնորոշ առանձնահատկությունները ՀՀ-ում և միջազգային պրակտիկայում:

Գործարարությունը /Business/ շահույթ կամ սոցիալական արդյունք ստանալու նպատակով ֆիզիկական անձանց և տնտեսավարող սուբյեկտների գործունեության ցանկացած ուղղություն է հասարակական արտադրության և ծառայությունների ոլորտում՝ նպատակաուղղված սպառողների պահանջմունքների և պահանջակի ըստ ամենայնի բավարարմանը՝ գործող օրենսդրության պահանջներին համապատասխան:

Ձեռնարկատիրությունը կամ ձեռնարկատիրական գործունեությունը /Entrepreneurship/ շահույթ ստանալու նպատակով, բացառապես սեփական պատասխանատվությամբ մարդկային ինքնուրույն բարձր ռիսկային գործունեություն է՝ գործող օրենսդրության պահանջներին համապատասխան որը հիմնված է ինքնուրույն նախաձեռնության, պատասխանատվության և նորամուծական ձեռներեցական գաղափարի վրա:

Վերոբերյալ 2 հասկացությունների միջև սահմանագիծը ներկայացնելու նպատակով անդրադարձ է կատարված դրանց բնորոշ հետևյալ 4 տարբերիչ առանձնահատկություններին:

1. Այն դեպքում, երբ խոշոր գործարարությունը կարող է դրսևորվել որպես ժամանակակից տնտեսության առանցքային հիմքերից մեկը, ապա ձեռնարկատիրական գործունեությունը լավագույն դեպքում կարող է դիտարկվել որպես տնտեսության զարգացման կարևոր ցուցանիշներից մեկը:
2. Ձեռնարկատիրության սահմանմանը համաձայն՝ այն ձեռնարկատիրոջ սեփական միջոցների հաշվին իրականացվող գործունեություն է բարձր ռիսկային դաշտում, հետևապես՝ ձեռնարկատիրությունը կարելի է համարել որպես գործարարության հիմք:
3. Քննարկելով ձեռնարկատիրության տնտեսական ասպեկտները, դժվար չէ նկատել, որ այն բացառապես կապված է նորաստեղծության ոլորտի հետ, իսկ գործարարությունը կարող է հաջողությամբ կրկնվել:
4. Ի վերջո, գործարարությունը ձեռնարկատիրությունից տարբերվում է նրանով, որ վերջինս գտնվում է, ընդհանուր առամբ, պետության կողմից վարվող տնտեսական քաղաքականության ազդեցության ներքո:

ՀՀ-ում փոքր և միջին բիզնեսի դասակարգումը կատարվել է դեռևս 1991թ. ՀՀ նախարարների խորհրդի հունվարի 22-ի թիվ 42 որոշմամբ, որն, ըստ էության, ձեռնարկատիրության ոլորտի կարգավորման առաջին իրավական ակտերից մեկն է, համաձայն որի՝ առաջին անգամ ՀՀ-ում կատարվեց փոքր ձեռնարկությունների դասակարգում ըստ տնտեսության համապատասխան ճյուղերի ու ոլորտների՝

✚ արդյունաբերության և շինարարության ոլորտի համար՝ մինչև 200 մարդ,

- ✚ արտադրության այլ ճյուղերի համար՝ մինչև 50 մարդ,
- ✚ գիտության ոլորտի համար՝ մինչև 50 մարդ,
- ✚ ոչ արտադրական ոլորտի համար՝ մինչև 20 մարդ,
- ✚ մանրածախ առևտրի ոլորտի համար՝ մինչև 15 մարդ:²

Մանր ձեռնարկություններում աշխատողների սահմանային թվաքանակը արտացոլվեց նաև «Ձեռնարկությունների և ձեռնարկատիրական գործունեության մասին» օրենքում (ընդունված 1992թ-ի մարտի 14-ին), որի 34-րդ հոդվածում նշվում է, որ «փոքր է կոչվում իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող այն ձեռնարկությունը, որն ունի արդյունաբերության և շինարարության ոլորտում ոչ ավելի, քան 200, նյութական արտադրության մյուս ճյուղերում՝ 50, գիտության և գիտական սպասարկման բնագավառում՝ 50 և մյուս ոլորտներում՝ 25 աշխատող»:³

ՀՀ-ում փոքր և միջին գործարարության սուբյեկտները դասակարգվում են՝ ելնելով աշխատողների թվաքանակից՝ հիմք ընդունելով «Փոքր և միջին ձեռնարկատիրությանը պետական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքը (ընդունված 2000թ. դեկտեմբերի 28-ին): Փոքր և միջին բիզնեսի կամ ՓՄՁ-ի սուբյեկտ են համարվում այն առևտրային կազմակերպությունները և անհատ ձեռնարկատերերը, որոնց աշխատողների միջին ցուցակային թվաքանակը համապատասխանում է ստորև ներկայացրած աղյուսակի չափորոշիչներին:

Աղյուսակ 1

ՓՄՁ սուբյեկտների դասակարգումը՝ ըստ ՀՀ օրենսդրության⁴

Դասակարգում	ՓՄՁ սուբյեկտներ			
	Ոլորտ	Գերփոքր (աշխատողների թվաքանակ/մարդ)	Փոքր (աշխատողների թվաքանակ/մարդ)	Միջին (աշխատողների թվաքանակ/մարդ)
Արդյունաբերություն և նյութական արտադրության այլ ճյուղեր		5	50	100
Շինարարություն և էներգետիկա		5	25	50
Գիտություն և կրթություն		5	25	50
Տրանսպորտ, առևտուր և ծառայություններ		5	15	30

* Աղբյուրը՝ <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1952&lang=arm>

Ատենախոսության երկրորդ՝ «Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության առանձնահատկությունները և զարգացման դինամիկան ՀՀ-ում» գլխում քննարկվել են

² Տես՝ ՀՀ նախարարների խորհրդի 1991թ. հունվարի 22-ի թիվ 42 որոշում

³ Տես՝ «Ձեռնարկությունների և ձեռնարկատիրական գործունեության մասին» օրենքում (ընդունված 1992թ-ի մարտի 14-ին)

⁴ Տես՝ ՀՀ օրենքը ՓՄՁ պետական աջակցության մասին, դեկտեմբերի 28 2000թ.

փոքր և միջին ձեռնարկատիրությունը բնութագրող հիմնական ցուցանիշների վերլուծությունը ՀՀ-ում, ինչպես նաև տրվել է փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի համեմատական վերլուծության առանձնահատկությունները:

ՀՀ տնտեսության աճը 2015 թ.-ին պայմանավորված է գյուղատնտեսական և անտառային տնտեսության և ձկնորսության ոլորտներում գրանցված 11,4 տոկոսանոց աճով, ինչպես նաև էներգետիկայի ոլորտում գրանցված 6,3 տոկոսանոց աճով:

Բացի այդ, ՀՆԱ-ն բնակչության հաշվով 2015 թ.-ին կազմել է 1 679 920 դրամ (3 515 դոլար)՝ 1 501 667 դրամի համեմատ (3 610 դոլար):⁵

Աղյուսակ 2.

2013-2015թթ. ՀՆԱ-ի կառուցվածքը ըստ ՓՄՁ սուբյեկտների և խոշոր կազմակերպությունների /%/

Ճյուղ	2013թ.		2014թ.		2015թ.	
	ՓՄՁ	խոշոր	ՓՄՁ	խոշոր	ՓՄՁ	խոշոր
Արդյունաբերություն	28.9	71.1	30.6	69.4	31.0	69.0
Շինարարություն	51.4	48.6	50.1	48.9	49.8	50.2
Առևտուր	49.8	50.2	51.1	48.9	51.3	48.7
Տրանսպորտ և կապ	28.8	71.2	28.7	71.3	28.9	71.1
Ծառայություններ	45.2	54.8	44.6	55.4	45.8	54.2
Ընդամենը՝ ՀՆԱ	42.8	57.2	42.5	57.5	42.7	57.3

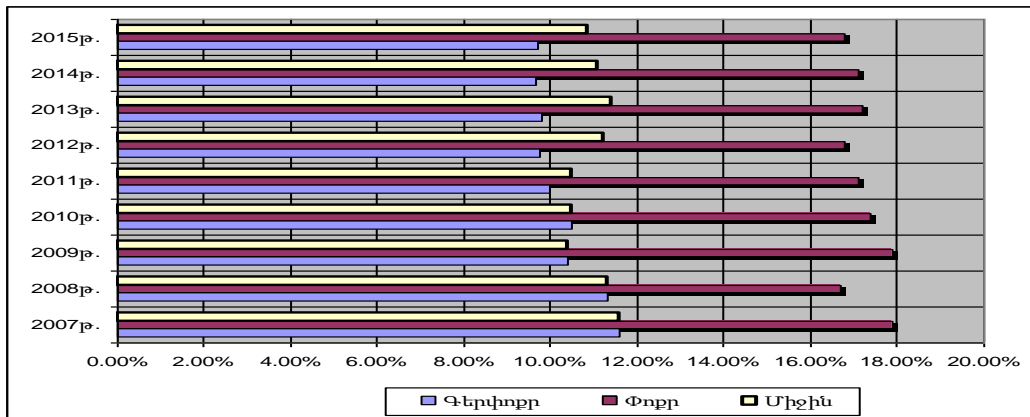
Աղյուսակից պարզ է դառնում, որ ՓՄՁ սուբյեկտների տեսակարար կշիռը տարեց տարի ավելանում է հատկապես արդյունաբերության, առևտրի և ծառայությունների ոլորտում, ինչը վկայում է այն մասին, որ ՓՄՁ ոլորտը զարգանում է՝ ավելացնելով իր տեսակարար կշիռը ՀՆԱ մեջ: Սա խոսում է այն մասին, որ ավելի բարենպաստ դաշտ է ստղծվում փոքր և միջին ձեռնարկությունների զարգացման համար, որոնք դիտարկվում են որպես տնտեսության հիմնական շարժիչ ուժ: Աղյուսակում ներկայացված է տնտեսության ՀՆԱ-ի կառուցվածքն ըստ ՓՄՁ սուբյեկտների և խոշոր կազմակերպությունների: Գնահատականում հաշվի չի առնվում գյուղատնտեսության և զուտ հարկերի բաշխվածքն ըստ ՓՄՁ սուբյեկտների և խոշոր կազմակերպությունների, պայմանավորված նշված ոլորտներում ճշգրիտ գնահատականների բացակայությամբ: Ընդ որում, եթե հարկերի դեպքում կարելի է ընդունել այն մոտեցումը, որ դրանք բաշխվում են ավելացված արժեքի բաշխմանը համապատասխան /որի դեպքում ստացված տոկոսները փաստորեն չեն փոխվում/, ապա գյուղատնտեսության դեպքում

⁵ ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայության պաշտոնական կայքէջ. www.armstat.am, <http://newsarmenia.am/am/news/economy/-Hayastani-tntesutyuny-2015-t-in/>

գնահատման որևէ մոտավոր չափանիշ չկա, չնայած ակնհայտ է, որ այն առավելապես ուղղված պետք է լինի ՓՄՁ սուբյեկտներին:

Անդրադարձ է կատարված ՀՆԱ-ի մեջ ՓՄՁ մասնաբաժնի ձևավորման գործում ՓՄՁ տարբեր բաղադրիչների /գերփոքր, փոքր, միջին/ դերակատարություններին:

Գծանկար 1. Գերփոքր, փոքր և միջին կազմակերպությունների տեսակարար կշիռների դինամիկան ՀՆԱ-ի մեջ 2007-2015թթ.*

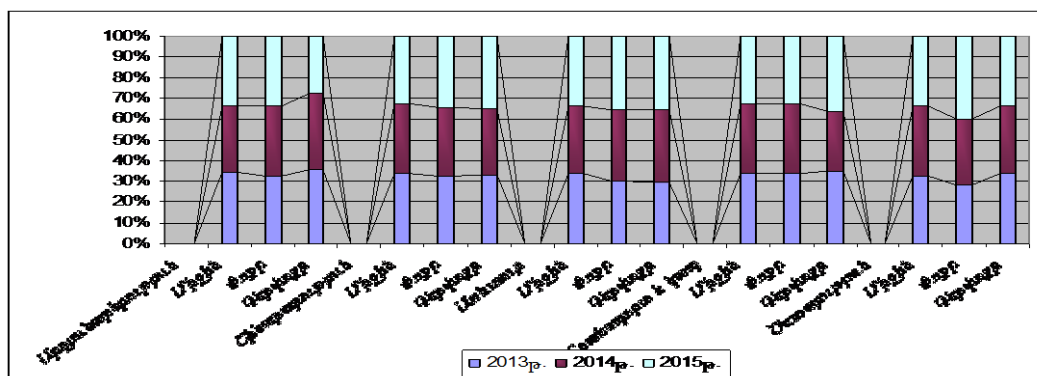

* Աղբյուրը՝ Փոքր և միջին ձեռնարկատիրությունը բնութագրող հիմնական ցուցանիշները Հայաստանում 2007-2015թթ. http://www.smednc.am/am/content/sme_state_support/

Գծանկար 1-ից ակնհայտ է դառնում, որ 2007-2015թթ. ՓՄՁ ավելացված արժեքի ստեղծման մեջ գերակշռող դեր ունեցել են փոքր կազմակերպությունները, իսկ գերփոքր կազմակերպությունների մոտ նվազման միտում է նկատվում. վերջիններիս տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ի մեջ ՓՄՁ մասնաբաժնի ձևավորման գործում վերոնշյալ ժամանակահատվածում նվազել է 1.2 տոկոսային կետով:

Գծանկար 2.

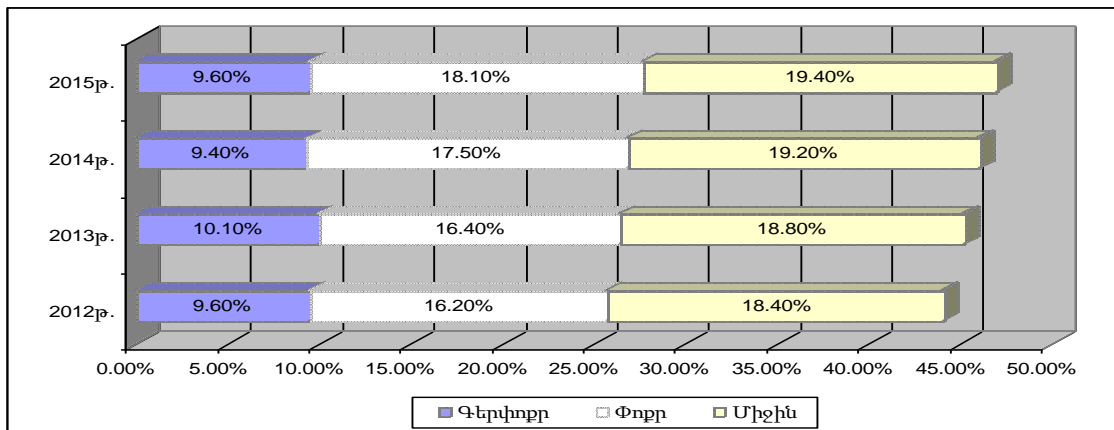
Գերփոքր, փոքր և միջին կազմակերպությունների տեսակարար կշիռն ըստ ՀՆԱ-ի արտադրության տնտեսության տարբեր ճյուղերում 2013-2015թթ.*

* Աղբյուրը՝ Փոքր և միջին ձեռնարկատիրությունը բնութագրող հիմնական ցուցանիշները Հայաստանում 2007-2015թթ. http://www.smednc.am/am/content/sme_state_support/

2007թ. ՓՄՁ սուբյեկտներում զբաղվածների տեսակարար կշիռը տնտեսության մեջ զբաղված տնտեսապես ակտիվ բնակչության թվաքանակում եղել է 40.7%, 2008թ.՝ 42.1%, 2009թ՝ 42.2%, 2010թ՝ 42.7%, 2011թ.՝ 42.9%, 2012թ.՝ 41.6%, 2013թ.՝ 42.2%, 2014թ.՝ 42.9%, 2015թ.՝ 43.0%: 2012-2015թթ. գերփոքր, փոքր և միջին կազմակերպություններում աշխատողների թվաքանակի բաշխվածքը ունեցել է հետևյալ տեսքը /տես՝ գծանկար 5/.

Գծանկար 3. Գերփոքր, փոքր և միջին կազմակերպություններում աշխատողների թվաքանակի բաշխվածքը*

* Աղբյուրը՝ Փոքր և միջին ձեռնարկատիրությունը բնութագրող հիմնական ցուցանիշները Հայաստանում 2007-2015թթթ. http://www.smednc.am/am/content/sme_state_support/

Գծանկարից պարզ է դառնում, որ աշխատատեղերի մեծ մասն ապահովել են փոքր և միջին կազմակերպությունները:

Ատենախոսության երրորդ « **Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության կառավարման արդյունավետության բարձրացման արդի գերակայությունները ՀՀ-ում** » գլխում քննարկվել են փոքր և միջին ձեռնարկատիրության արտահանման խրախուսման քաղաքականության բարելավման ուղիները, ինչպես նաև գործարարության և ձեռնարկատիրության ծավալման խթանման գերակայությունները ՀՀ-ում:

Հայաստանի առաջատար գործընկերը շարունակում է մնալ Ռուսաստանը, բայց ի տարբերություն 90-ական թվականների սկզբներին, Հայաստան-Ռուսաստան ապրանքաշրջանառությունը իջել է նվազագույն մակարդակի: Բացի Թուրքմենստանից, մնացած պետությունների հետ ՀՀ առևտրային հաշվեկշիռը եղել և մնում է բացասական:

Ընդհանուր առմամբ, Հայաստանում արտահանումը ունի աճելու միտում, ինչը վկայում է ներքոհիշյալ աղյուսակը:

ՀՀ արտահանմանն ուղղված ՓՄՁ քաղաքականությունն արտահանման զարգացման ներուժ ունեցող ոլորտների միջազգային մրցունակության բարձրացմանն ուղղված հավասարակշռված և փուլային միջոցառումների համախումբ է, որը նպատակադրում է արտահանման աճը և դիվերսիֆիկացիան:⁶

⁶ <http://umba.am/pics/razm.pdf>

Աղյուսակ 2. Արտահանումը ՀՀ-ում /մլն ԱՄՆ դոլար/

Թվական	բացարձակ արժեք	Նախորդ տարվա համապատասխան ժամանակաշրջանի նկատմամբ (%)
2015	1486.9	96.1
2014	1547.3	104.6
2013	1478.7	107.1
2012	1380.2	103.4
2011	1334.3	128.2
2010	1041.1	146.6
2009	710.2	67.2
2008	1057.2	91.7
2007	1152.3	117
2006	985.1	101.1
2005	973.9	134.7
2004	722.9	105.4
2003	685.6	135.7
2002	505.2	147.8
2001	341.8	113.8
2000	300.5	129.7

*Աղբյուրը՝ ՀՀ Սոցալիս վիճակագրական ծառայության պաշտոնական կայքէջ՝

<http://armstat.am/am/?nid=126&id=10003>

Հայաստանը փոքր երկիր է, բնականաբար նրա արտադրության ծավալներն էլ են փոքր, հետևաբար արտադրանքի ինքնարժեքը բարձր է՝ հատկապես մանր և միջին բիզնեսի արտադրանքի: Այդ առումով անհրաժեշտ է իրականացնել մաքսային ավելի ճկուն քաղաքականություն: Մյուս կողմից, կառավարությունը պետք է օժանդակի սննդարդյունաբերական ու գյուղատնտեսական վերամշակող ՓՄՁ օբյեկտների ձևավորմանը՝ տրամադրելով նյութական ու ֆինանսական օգնություն, ներդրումների հոսքն ուղղելով հատկապես այդ ուղղությամբ: Եվ երրորդ՝ պետությունը պետք է ամեն կերպ օժանդակի պատրաստի սննդի, բուսական ու կենդանական ծագման ապրանքների արտահանմանը՝ ընդհուպ մեղմելով դրանցով զբաղվող ընկերությունների հարկային պարտավորությունները, քանի որ դրանք մանր և միջին ձեռնարկատիրության կողմից արտադրվող այն ապրանքախմբերն են, որոնց պոտենցիալը Հայաստանում ապրող բնակչության առումով հսկայական է, և հանրապետությունը դրանց մեծ ավելցուկ ունի ու կարող է դուրս գալ արտաքին շուկա:

ՀՀ արտաքին առևտուրը վերջին 10 տարում էական զարգացում չի ապրել: Այս բոլոր 10 տարիներին ՀՀ-ն վաճառել է հիմնականում թանկարժեք և կիսաթանկարժեք մետաղներ, ադամանդ, ոչ թանկարժեք մետաղներ, մեքենաներ և սարքավորումներ:

Համաձայն պաշտոնական վիճակագրության, 7-8 տարի առաջ սկսված կապիտալ ապրանքների և արդյունաբերական պաշարների /և ոչ ապրանքների/ արտահանումը ոչ միայն տարեցտարի չի նվազել, չի փոխարինվել արդյունաբերական պատրաստի արտադրանքի արտահանմամբ, այլև որոշակի տատանումներով շարունակել է աճել: Մա շատ թույլ տնտեսության ու չկայացած արդյունաբերության արդյունք է: Այդ ընթացքում առևտրային բացասական սալդոյի հետևանքով ՀՀ-ից դուրս է բերվել 5 մլրդ. դոլար, ինչը միջին հաշվով կազմում է տարեկան 600-700 հազ. դոլար, որը 1.5-2 անգամ գերազանցում է ՀՀ տարեկան բյուջեն: Որքան էլ ցավալի է, արտաքին առևտրի բացասական հաշվեկշռի ուղիղ կեսը ձևավորվել է վերջին 4 տարիներին:⁷

Այսպիսով, դեպի զարգացում անցումն ապահովելու, ստեղծված իրավիճակում բեկում մտցնելու ՀՀ կառավարության ծրագրային խնդիրների շարքում արտաքին առևտրի ընդլայնումն ու խթանումը պետք է դիտվի՝ որպես հասարակության սոցիալական առաջընթացի իրական երաշխիք, մակրոտնտեսական կայունացման ու զարգացման բազային պարամետր: Իրականացվող ծրագրերի արդյունքում կավելանա նաև մանր և միջին բիզնեսի արտաքին առևտրում ներգրավվածությունը:

Փոքր և միջին բիզնեսի արտահանման ծավալների ընդլայնման ու խթանման ծրագրի մշակումն ու գործադրումը պահանջում է հետևյալ 3 հիմնախնդիրների լուծումը.

1. ՀՀ փոքր և միջին բիզնեսի արտահանման ներուժի բացահայտումը:

Արտահանման ներուժը պիտի ներառի ապրանքների ու ծառայությունների այն ցանկը, որը հիմնավորվելու է ՀՀ բացարձակ և հարաբերական առավելությունների գերակայություններով, դրանք իրացնելու հնարավորությունների և ուղիների նախանշումով /ըստ տեսականու, ծավալների ժամկետի, իրացման շուկաների գնահատումով և այլն/: Հանրապետությունում այս ուղղությամբ որոշ աշխատանքներ տարվում են: Մասնավորապես, Զարգացման Հայկական Գործակալությունը իրականացնում է «Արտահանման ու զարգացման» ծրագիրը:

2. ՀՀ փոքր և միջին ձեռնարկատիրության արտահանման ներուժի գործադրման խթանումը:

Արտահանման գործընթացին ՀՀ կառավարության աջակցությունը պետք է ներառի ներուժի ինստիտուցիոնալ բարեփոխումներ և ռեսուրսային վերահսկում /ըստ ներագոյման բոլոր հնարավոր լծակների ու մեխանիզմի մատնանշման՝ վարկային, հարկային, բանկային, արտոնագրային և այլն/: Ծրագրի մշակումից հետո անհրաժեշտ է

⁷ <http://umba.am/pics/razm.pdf>

ապահովել ծրագրի իրականացման նախադրյալները ստորև բերված խնդիրների ու միջոցառումների տեսքով.

- ✓ արտահանմանը խոչընդոտող վարչարարական ու տեխնիկական արգելքների վերացում. մաքսային արարողակարգի պարզեցում և ստանդարտացման համակարգի բարելավում,
- ✓ արտահանման ընդլայնման և զարգացման ենթակառուցվածքների ձևավորում և գործունեության համակարգում. արտահանման ապահովագրման գործակալության լիազորությունների ընդարձակում, արտաքին շուկաների ուսումնասիրություն, առևտրային պայմանագրերի նախագծերի մշակում, տեղեկատվական ու գովազդային ծառայությունների տրամադրում, էլեկտրոնային առևտրի հայտերի կազմում, միջազգային ցուցահանդեսների ու տոնավաճառների, գործարար համաժողովների կազմակերպում,
- ✓ արտաքին առևտրի ֆինանսավորման ու ապահովագրման համակարգի կատարելագործում,
- ✓ ՀՀ-ում արտահանման-ներմուծման ապահովագրական Բանկի /EximBank/ ստեղծում,
- ✓ արտահանման արտադրական ենթակառուցվածքների աշխատանքի՝ այդ թվում լիզինգային գործունեության համակարգի զարգացում, մասնավորապես, տրանսպորտային, կապի, պահեստավորման, փաթեթավորման, սառնարանային, որակի ստուգման և այլ ծառայությունների ստեղծում, կատարելագործում և համակարգում,
- ✓ տեղեկատվական համակարգերի ձևավորում, ինչպես նաև տեխնիկական և խորհրդատվական ծառայությունների տրամադրման համակարգի կատարելագործում. ինտերնետ և այլ տեղեկատվական համակարգերի համատարած ներդրում, խորհրդատվական ընկերությունների աջակցում,
- ✓ մարդկային ռեսուրսների զարգացում. մենեջերների, կոնստրուկտորների, դիզայներների, որակի ապահովման, մարքեթինգի և այլ մասնագետների պատրաստում և վերապատրաստում,
- ✓ արտերկրում ՀՀ առևտրային ներկայացուցչության /կցորդների/ ինստիտուտի ստեղծում և այլն:

3. Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության արտահանման ընդլայնման և խթանման աշխատանքների կազմակերպումը:

Առաջադրվող խնդիրների համալիր լուծման նպատակով անհրաժեշտ է ստեղծել ծրագրի գիտագործնական ապահովման համապատասխան աշխատանքային խումբ:

Ծրագրի իրագործման վերջնական պատակը բարենպաստ մթնոլորտի ստեղծումն է բոլոր տնտեսավարող սուբյեկտների համար, միակ պայմանը՝ արտահանման ուղղվածություն ունեցող արտադրությունների ու ծառայությունների առկայությունն է:

Եզրակացություններ բաժնում հանրագումարի են բերվել ատենախոսության հիմնական արդյունքները, որոնք հիմք են հանդիսացել հետևյալ առաջարկությունների համար.

✚ Ըստ ՀՀ մարզերի՝ գործարարության անհավասարաչափ զարգացման հիմնական պատճառներն են հանդիսանում

ա/ բնական ռեսուրսների ու պաշարների խիստ անհավասարաչափ բաշխվածությունը ըստ մարզերի,

բ/ ըստ մարզերի բնակչության խիստ անհավասարաչափ բաշխվածությունը:

գ/ ըստ մարզերի տնտեսության զարգացման մակարդակների զգալի տարբերությունները, որն առկա է տնտեսության գրեթե բոլոր ոլորտներում:

դ/ ըստ մարզերի գործարարության զարգացման մակարդակների համահարթման առումով անհրաժեշտ է կարևորել մարզերի տնտեսական ներուժի ճիշտ գնահատումը:

✚ ՀՀ-ում ՓՄՁ ոլորտի ծրագրային միջոցառումների համակարգն ընդգրկում է ՓՄՁ-ի զարգացման և պետական աջակցության միջոցառումների և ընթացակարգերի համակարգը, որոնցից առավելապես պետք է կարևորել՝

- ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին աջակցության համապատասխան ենթակառուցվածքների պահպանում և ամրապնդում
- Սկսնակ գործարարների ձեռներեցությանն աջակցություն
- Տեղական արտադրանքի խթանում և տեղական ապրանքանիշերի ձևավորում
- ՓՄՁ-ի սուբյեկտների կողմից թողարկվող արտադրանքի արտահանմանն աջակցության ծրագիր
- ՓՄՁ-ի սուբյեկտներում ժամանակակից տեխնոլոգիաների ներդրմանն աջակցություն
- ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին ֆինանսական և ներդրումային աջակցություն
- ՓՄՁ-ի սուբյեկտների կողմից թողարկվող արտադրանքի (մատուցվող ծառայությունների) շուկաներ առաջնդմանն աջակցություն
- ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին գործարար տեղեկատվական և խորհրդատվական աջակցություն
- ՓՄՁ-ի սուբյեկտների կադրային ներուժի ձևավորում և զարգացում
- Հայաստանում Ձեռնարկությունների եվրոպական ցանցի հաղորդակցման կենտրոնի գործունեության ապահովում

- Միջազգային և օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների հետ ՓՄՁ-ի զարգացման համատեղ (համաֆինանսավորման սկզբունքով) ծրագրերի մշակում և իրականացում:

✚ ՀՀ-ում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության արտահանմանն ուղղված քաղաքականության իրագործման ընթացում անհրաժեշտ է՝

1. համագործակցել մասնավոր հատվածի հետ՝ ոլորտային զարգացման ռազմավարությունների իրականացման նպատակով,
2. նպաստել արտահանման ներուժ ունեցող ընկերությունների, հատկապես՝ ՓՄՁ-ների, ռազմավարությունների և գործառնությունների կատարելագործմանը,
3. բացահայտել արտահանման ներուժ ունեցող նոր ոլորտները և նպաստել այդ ոլորտներում արտահանման կարողությունների ձևավորմանը և զարգացմանը,
4. աջակցել Հայաստանում ավելացված արժեքի ստեղծման հնարավորությունների ընդլայնմանը,
5. ներգրավել անդրազգային ընկերություններ,
6. ուղղորդել և ձևակերպել խնդիրներ գործարար միջավայրի բարեփոխումների համար. որը բաղկացած է երկու խումբ գործոններից.
 - 6.1. Գործարարության կարգավորման դաշտ,
 - 6.2. Ենթակառուցվածքներ,
7. զարգացնել գործարարների աջակցման կառույցների կարողությունները:

Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլված են հեղինակի հետևյալ գիտական հոդվածներում և աշխատություններում.

1. Գործարարության պետական կարգավորման տեսամեթոդական հարցերի շուրջ Ջարգացման ժամանակակից մարտահրավերներ: ՀՊՏՀ 24-րդ գիտաժողովի նյութեր: Երևան, Տնտեսագետ, 2015թ., էջ 257-262:
2. Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի համեմատական վերլուծության առանձնահատկությունները: Հայաստան. Ֆինանսներ և էկոնոմիկա, N9-10 (193-194), Երևան, 2016թ., էջ 9-11
3. Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության կազմակերպման բնորոշ առանձնահատկությունները ՀՀ-ում և միջազգային պրակտիկայում: Բանբեր Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի, N 3 (43), Երևան, 2016թ. էջ 126-137

ОГАНЕСЯН АВЕТИК ОВАКИМОВИЧ

“ՄԱՐԿԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՏԵՆՍԻՎԱԿԱՆ ԲՈՒՄՈՒՄ ԵՎ ԵՐԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ՊՐՈԲԼԵՄԱՆ ԿՐԻՏԻԿԱԿԱՆ ԲԱՆԻՔԱԿԱՆ ԱՆՎՈՐՈՒՄ ԵՎ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԴԱՇՏԻ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԿԱՌԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ: ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԻՆԱՆՍՆԵՐ ԵՎ ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ, N9-10 (193-194), ԵՐԵՎԱՆ, 2016Թ., ԷՋ 9-11

Диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – “Экономика, управление хозяйством и его сферами”.

Защита диссертации состоится на заседании Специализированного совета 015 по экономике ВАК РА, действующего при экономическом факультете Ереванского государственного университета 1-ого декабря 2017года в 15:00 часов, по адресу: 0009, г. Ереван, ул. Х. Абовяна 52.

РЕЗЮМЕ

Малые и средние предприятия являются одними из наиболее важных политических, экономических и социальных гарантий стабильности каждой страны. В современной практике хозяйствования последовательное развитие малого и среднего предпринимательства проявляется как основной гарант установления рыночных отношений, а также экономического и научно - технического прогресса. Развитие малого и среднего бизнеса способствует увеличению количества собственников, увеличению количества экономически активного населения и созданию новых рабочих мест.

Сегодня именно малый и средний бизнес может исполнить роль той среды, посредством развития которой экономика РА пойдет к будущему глобальному развитию и получит свое достойное место на международном рынке.

Основные научные результаты и новизна диссертации заключаются в следующем:

1. Дан новый комментарий бизнесу и предпринимательству, исходя из современной экономической практики и особенностей деятельности субъектов малого и среднего бизнеса, а для представления грани между вышеуказанными понятиями, были представлены характерные отличительные особенности.
2. С целью повышения эффективности деятельности сферы малого и среднего предпринимательства и в результате SWOT анализа сферы малого и среднего предпринимательства РА, используя сильные стороны и возможности, разработаны ситуационные и концептуальные подходы для повышения эффективности малой и средней предпринимательской деятельности в РА, дальнейшего развития сферы малой и средней предпринимательской деятельности в РА, повышения степени квалификации предпринимателей и бизнесменов, испытания научно-технических достижений с точки зрения эффективного управления интеграционными процессами.
3. С целью полноценного использования потенциала сферы малого и среднего предпринимательства в экономическом, социальном и политическом развитии РА,

обеспечения стабильного экономического роста, повышения уровня жизнедеятельности, усовершенствования государственного регулирования сферы малого и среднего предпринимательства, выявлены те механизмы и тенденции, которые могут существенно способствовать дальнейшему развитию сферы, с точки зрения соблюдения норм корпоративной бизнес культуры и этики, усовершенствования системы охраны прав потребителей, поддержки разносторонней предпринимательской деятельности предоставления экономической свободы и уменьшения административного влияния по отношению к предпринимательской деятельности.

4. С целью разработки и применения программы по стимулированию и увеличению объемов экспорта малого и среднего предпринимательства, выявлены существующие в данной сфере проблемы с точки зрения необходимости создания института торгового представительства /атташе/РА зарубежом, создания в РА страхового банка по экспорту-импорту /EximBank/, усовершенствования системы финансирования и страхования внешней торговли, отмены технических и административных запретов, препятствующих выявлению экспортного потенциала малого и среднего предпринимательства
5. С целью содействия и государственной политике поощрения внешней торговли малого и среднего предпринимательства, поощрения экспорта товаров, произведенных со стороны малого и среднего бизнеса, целесообразно внедрение системы экспорта кредитов с кредитной ставкой до пяти процентов годовых, основываясь на договор об экспорте и счет -фактуре, обеспечить сертификацию ассортимента товаров, имеющих экспортный потенциал и рекламу на внешних рынках, а также установить важнейший критерий оценки работы дипломатического представительства - увеличение объемов экспортируемых товаров из Армении в данном регионе или стране.

HOVHANNISYAN AVETIK HOVAKIMI

WAYS OF IMPROVEMENT AND MODERN ISSUES OF DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTREPRENEURSHIP IN RA "

The summary of the Dissertation submitted for pursuing of Scientific Degree of the Doctor of Philosophy in Economics in the field 08.00.02 - "Economy, Economics of its spheres and Management". The defense of the Dissertation will take place at 15:00, on 1 December 2017, at the Meeting of the Specialized Council 015 in Economics of the Supreme Certifying Committee of the Republic of Armenia acting at Yerevan State University. Address: 52 Abovyan str., Yerevan, 0009, Armenia.

ABSTRACT

Small and medium-sized enterprises are one of the most important political, economic and social guarantees of stability each country. In the modern practice of managing the gradual development of small and medium-sized enterprises seen as the main guarantor of the establishment of market relations, as well as economic and scientific - technical progress. Development of small and medium-sized businesses helps to increase the number of property owners, increasing the number of economically active population and the creation of new jobs. Today, it is small and medium business that can fulfill the role of the medium through which the economy of the RA will go to the future global development and will get its worthy place in the international market.

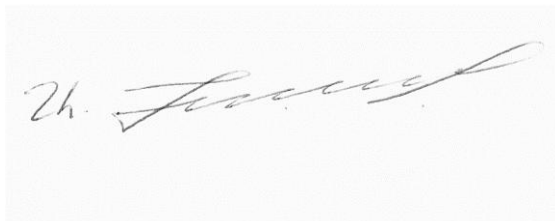
Basic scientific results and the novelty of the thesis are as follows:

1. A new comment was sent to business and entrepreneurship, based on modern economic practices and the specifics of the activity of subjects of small and medium-sized businesses, and characteristic features were presented to represent the boundary between the above concepts.
2. In order to improve the efficiency of small and medium-sized businesses and as a result of the SWOT analysis of the small and medium-sized businesses of Armenia, using the strengths and capabilities, situational and conceptual approaches have been developed to increase the efficiency of small and medium-sized business in the Republic of Armenia, and medium entrepreneurship in the Republic of Armenia, raising the degree of qualification of entrepreneurs and businessmen, the tests of scientific and technological achievements to the point sp eniya effective management of integration processes.

3. With the aim of fully utilizing the potential of small and medium-sized business in the economic, social and political development of the Republic of Armenia, ensuring stable economic growth, increasing the level of livelihoods, improving the state regulation of small and medium-sized businesses, those mechanisms and trends that can significantly contribute to further development of the sector, in terms of compliance with the corporate business culture and ethics, improvement of security system s consumer rights, support diversified business activities of economic freedom and to reduce administrative influence in relation to business activities.

4. With a view to developing and implementing a program to stimulate and increase the volume of exports of small and medium-sized businesses, the existing problems in this area have been identified from the point of view of the need to create an institute of trade representation / attaché / abroad, establishment of an insurance bank for export /import in Armenia, EximBank / improvement financing and insurance of foreign trade system, the abolition of the technical and administrative restrictions that prevent the identification of export potential of small and medium-sized business.

5. With the aim of promoting and encouraging the state policy of encouraging foreign trade in small and medium-sized businesses, encouraging the export of goods produced by small and medium-sized businesses, it is advisable to introduce a system of exporting loans with a loan rate of up to five percent per annum, based on the export contract and the invoice , provide certified range of products with export potential and advertising in foreign markets, as well as to establish the most important criterion for evaluating the work of the diplomatic mission - the elichenie volumes of goods exported from Armenia in the region or country.

A handwritten signature in cursive script, appearing to read "H. L. ...", is centered on a light gray rectangular background.